

Una bibliografia il·lustrada i comentada sobre cinema i ferrocarril (aproximació a una bibliografia específica sobre el ferrocarril en el cinema)

E. Antonio Fernández

Allarg dels últims cent vuit anys que dura la història del cinema, s'han anat acumulant centenars de títols que tenen en comú la presència del ferrocarril com a element important en el desenvolupament de la història que es narra davant de la càmera. El conjunt de tots ells arriba a configurar per si mateix un gènere que combina elements de tots els altres gèneres com són el *western*, la comèdia, el bèl·lic, el drama, el documental, etc... De fet el cinema neix amb una pel·lícula de trens, *La llegada del tren a la estación* dels germans Lumière. I encara ara, malgrat el gran desenvolupament que han experimentat els mitjans de transport moderns, se segueixen fent pel·lícules de trens. Ho podem comprovar fent un repàs de la llista d'estrenes dels darrers anys a la qual hi figuren títols com la producció franco-belga *El tren de la vida* de Radu Mihaileanu o la uruguaiana *El último tren*.

L'important volum de pel·lícules de trens que s'han fet, ha despertat l'interès d'escriptors i cronistes i ha donat lloc a una infinitat d'articles a revistes i a una bibliografia que, si bé no és massa extensa, almenys és interessant i representativa. Totes aquestes pàgines escrites han anat acumulant dates, establint vincles i relacions entre pel·lícules i cineastes i, en definitiva, mostrant-nos amb claredat les estretes afinitats entre aquests meravellosos enginyers mecànics, el tren i el cinema. Poc menys podem afegir en una article breu com el present. Així que he arribat a la conclusió que seria tal vegada més profitós per als lectors interessats en el tema, donar una informació precisa dels llibres que s'han publicat sobre el tren i el cinema i quin és el seu contingut.

Per altra banda i en un ordre més personal, he de dir que molt poques vegades el temps et dona l'oportunitat de rectificar algun error del passat i quan se presenta l'ocasió, no la pots deixar passar. M'explicaré. Quan es va publicar el meu llibre *Historia del tren a través del cine* l'editor va ometre accidentalment incloure les pàgines dedicades a la bibliografia i el llibre va néixer sense aquest element que con-

sidero imprescindible. Així que l'altra raó per la qual utilitzaré aquest article per parlar de llibres, és la de rectificar aquest error endarrerit.

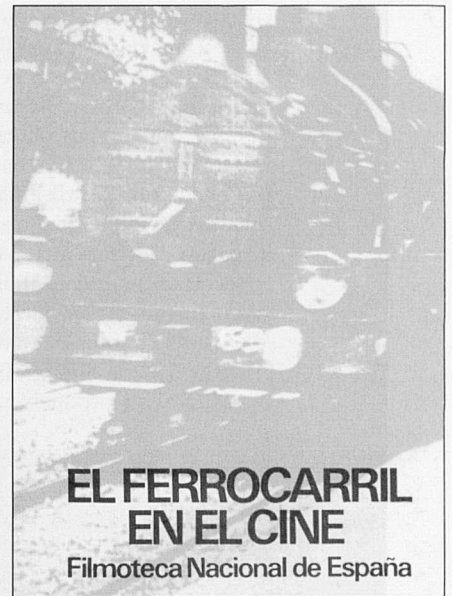
Per no estendre'm massa, he reallitzat una selecció de deu títols que considero els més interessants i que, d'alguna manera, es complementen entre si perquè ens ofereixen continguts molt diferents i són de molt distinta procedència.

Qualsevol publicació sobre cinema pot contenir quatre elements en distinta proporció: textos, dades, fotografies i cartells. Els llibres que he seleccionat participen dels quatre elements.

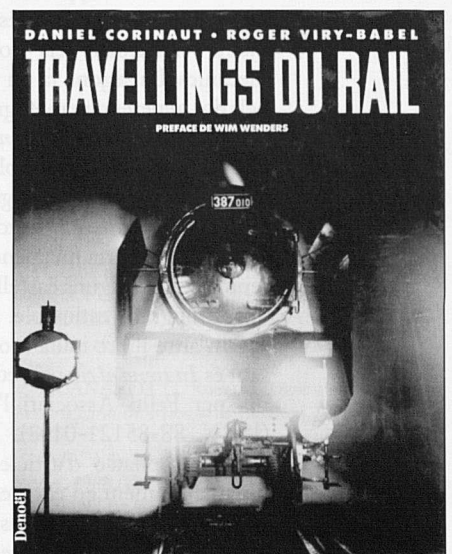
Començaré amb *Speed cinema of motion* de Werner Adrian, publicat el 1975 per l'editorial Lorrimer Publishing Limited de Londres. El text fa un recorregut lleuger pels diversos mitjans de transport en el cinema. Tren, vaixells, submarins, avions, globus, bicicletes, motos, cotxes i, fins i tot, coets. Està il·lustrat amb nombroses fotografies de distintes pel·lícules i conté vuit pàgines en color a les quals es reproduïxen alguns cartells. És interessant com a punt de partida per introduir-se en el tema que ens ocupa, encara que tal vegada s'hagi quedat un poc antiquat.

La Filmoteca Nacional d'Espanya va programar a l'any 1980 un cicle de trenta-vuit pel·lícules sobre el tema ferroviari. La selecció de títols triats era excel·lent i molt represen-

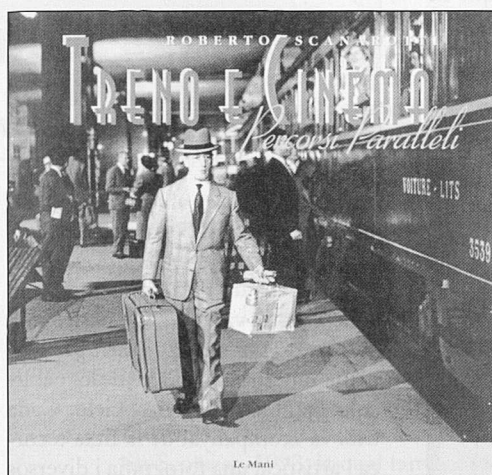
tativa. Començava amb *La llegada del tren a la estación* dels germans Lumière i acabava amb *Pánico en el Tokio Express* de Jumya Sato. Amb aquest motiu va editar un dossier amb un text de presentació escrit per Román Gubern i una relació de les pel·lícules que componien el cicle. Cada títol va acompanyat de la fitxa tècnica i artística, una fotografia i diversos textos seleccionats d'entrevistes als directors i crítiques de la seva estrena en el nostre país o en el seu país d'origen.

Un dels llibres més complets i extensos sobre les pel·lícules de trens és *Travelings du rail* de Daniel Corinaut

L'important volum de pel·lícules de trens que s'han fet, ha despertat l'interès d'escriptors i cronistes i ha donat lloc a una infinitat d'articles a revistes i a una bibliografia que, si bé no és massa extensa, almenys és interessant i representativa

i Roger Viry-Babel editat per Éditions Danoël de París l'any 1989 (ISBN 2-207-23564-5). A més d'uns textos molt bons, conté un completíssim arxiu fotogràfic. Està estructurat en capítols temàtics com per exemple la construcció de la línia fèrria, assaltaments i robatoris al tren, els trens a la guerra, els encontres i desencontres a estacions, etc. El llibre està enriquit amb un prefaci escrit per Wim Wenders i es completa amb una extensa i detallada filmografia internacional. No es reproduïx cap cartell.

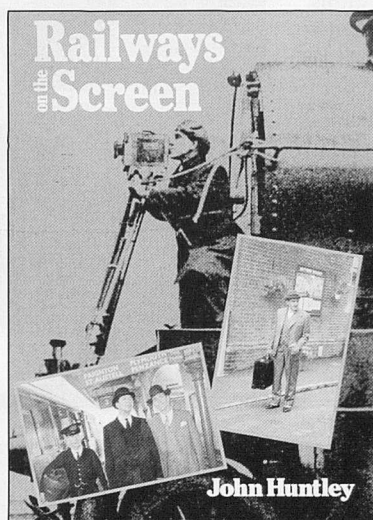

En la mateixa línia que l'anterior i amb una estructura similar es troba el llibre italià *Treno e cinema. Percorsi paralleli* de Roberto Scanarotti editat per Microart's Edizioni de Gènova l'any 1997 (ISBN 88-8012-081-6). El text està dividit en tres parts. La primera analitza el naixement, desenvolupament i relacions dels dos enginyers mecànics. La segona fa un recorregut pels dos gèneres cinematogràfics molt populars com són el *western* i la comèdia. La tercera part complementa la panoràmica parlant d'alguns títols clàssics del cinema ferroviari. En aquest cas s'aporta un apèndix amb la reproducció d'alguns cartells italians i una filmografia estimable.

Un altre llibre italià molt interessant és *In treno al cinema*, editat a Roma per Peliti Associati l'any 1988 (ISBN 88-85121-01-2). Es tracta d'una recopilació d'articles centrats fonamentalment en el cinema italià i escrits per diferents cineastes. Federico Fellini, Nino Manfredi, Sergio

Leone, Alberto Sordi o Gillo Pontecorvo, per citar-ne alguns, fan la seva aportació particular. El més destacable és la meravellosa i extensa col·lecció de fotografies que s'acumulen a les seves pàgines. Conté també una detallada filmografia de pel·lícules italianes amb tren.

El llibre anglès *Rail ways on the screen* de John Huntley editat per Ian Allan Publishing l'any 1993 (ISBN 0-7110-2059-0) conté la filmografia més àmplia i detallada que conec sobre pel·lícules de trens. S'inicia amb una panoràmica molt general de vuit pàgines sobre el cinema ferroviari i la resta està dedicat en la seva totalitat a la filmografia. A més dels títols de ficció inclou també documentals, curtsmetratges i produccions per a la televisió o vídeo. A molts dels comentaris, l'autor proporciona dades de les circumstàncies del rodatge, de les locomotores o vagons que s'utilitzen i de les estacions o vies ferro-

viàries a les quals es va rodar. És, en resum, un llibre imprescindible per als interessats en el gènere.

Unha arte sobre raís. Cien años de cine e tren d'Eduardo Galán editat per l'Associación Compostelana de Amigos do Ferrocarril l'any 1995 és un llibre amè i simpàtic que fa un repàs lleuger als diferents gèneres i en comenta els títols més rellevants. Està escrit en gallec i il·lustrat amb molts fotogrames i cartells de les pel·lícules mencionades.

Un llibre que m'agrada especialment degut a la meua afició pels cartells de cinema és el titulat *Trains, af-*

fiches et cinéma de Stanislas Choko editat per Éditions La Vie du Rail a París l'any 1997 (ISBN 2-902-808-73-9). Conté unes excel·lents reproduccions a tot color de més de dos-cents *affiches* francesos de pel·lícules de trens de tot el món. Tot el material prové de la col·lecció de l'Éditions "La vie du rail", una editorial francesa dedicada exclusivament al món dels trens. La seva pàgina a Internet és www.webvdr.com, a través seu es poden comprar publicacions i cartells.

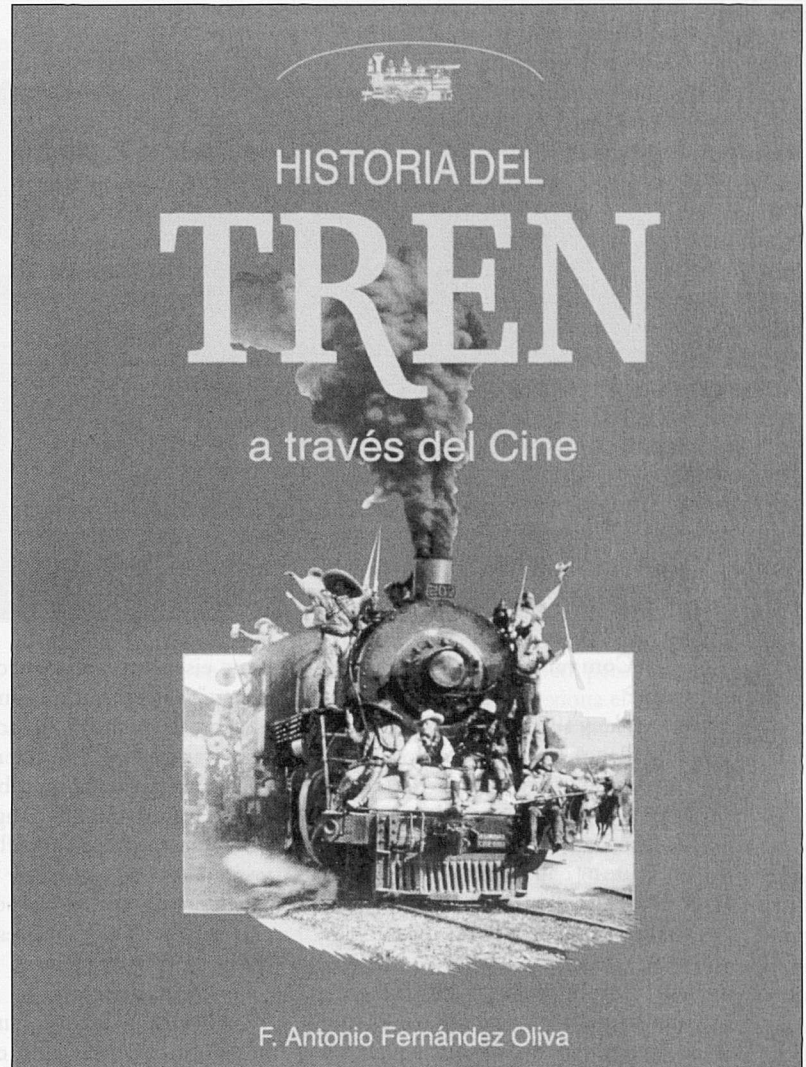
TRENES DE CINE

JAIMÉ DE ARMIÑÁN • ÁNGEL FERNÁNDEZ SANTOS
 JOSÉ LUIS GARCÍ • JUAN MIGUEL LAMET
 JOSEFINA MOLINA • VICENTE MOLINA FOIX • JUAN TEBAR

El llibre espanyol *Trenes de cine*, editat per RENFE, la Fundació de los Ferrocarriles españoles i l'Editorial Castalia de Madrid l'any 1994 (ISBN 84-7039-702-8), conté una col·lecció d'articles firmats per escriptors i cineastes com Àngel Fernández Santos, Vicente Molina Foix, José Luis Garcí, Jaime de Armiñán i altres. És bonic i està ben il·lustrat amb fotografies i cartells.

Pel últim, solament em queda ressenyar el meu llibre *Historia del tren a través del cine*, publicat per l'Editorial Film Ideal de Barcelona l'any 1988 (ISBN 84-95080-01-X). Està estructurat en tres parts. La primera parla de la història, els temes, els per-

sonatges i altres elements que conformen una panoràmica general. La segona analitza els títols més significatius en ordre cronològic. La tercera és una col·lecció de cartells.

No vull deixar de ressenyar tres revistes dedicades al món del tren perquè, a vegades, inclouen articles de cinema ferroviari.

La primera és *Via libre*, publicada per la Fundació de Ferrocarriles Españoles. Va començar a editar-se l'any 1964 i és de periodicitat mensual.

La segona és *Paisajes*, editada per RENFE per ser distribuïda gratuïtament entre els viatgers. És de periodicitat mensual i els seus continguts són molt heterogenis. A alguns números hi figuren articles sobre cinema.

La tercera és *Hobby tren* que està enfocada principalment als afeccionats

al modelisme i maquetisme, encara que també publica articles molt variats sobre el món dels ferrocarrils. ■

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA:

ADRIAN, Werner. *Speed cinema of motion*. Londres. Lorrimer Publishing Ltd, 1975.

GUBERN, Román. *El ferrocarril en el cine*. Madrid. Filmoteca Nacional de España, 1980.

CORINAUT, Daniel; VIRY-BABEL, Roger. *Travelings du rail*. Éditions Danoël. París, 1989.

SCANAROTTI, Roberto. *Treno e cinema. Percorsi paralleli*. Microart's Edizioni. Génova, 1997.

AAVV. *In treno al cinema*. Peliti Associati. Roma, 1988 (ISBN 88-85121-01-2).

HUNTLEY, John. *Railways on the screen*. Ian Allan Publishing, 1.993 (ISBN 0-7110-2059-0).